

УДК 657.3

Буга М. Я.,

marianna.buga@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-4044-0217,

Researcher ID: F-2597-2019,

здобувач, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Анотація. Українська економіка, а з нею і банківська система, розвивалася під впливом політичних подій в різні історичні проміжки часу. Єдиного бачення ключових періодів розвитку банківської системи України немає, різні автори визначають важливі періоди на їх думку, тоді як уніфікація періодів розвитку грошово-кредитної системи є надзвичайно важливою для прогнозування макроекономічних показників у сучасний повоєнний період з урахуванням історичного досвіду у стабілізації економіки в періоди економічних криз, які переживала Україна. Банки були і залишаються важливою частиною економіки будь-якої країни, оскільки вони виконують роль фінансового посередника між суб'єктами господарювання, впливають на кожного члена суспільства та при ефективній економічній політиці уряду країни врівноважують попит та пропозицію грошей, чим надають позитивний напрямок розвитку макроекономіки країни. Метою написання даної статті є дослідження розвитку грошово-кредитних відносин України та уточнення часових інтервалів в етапах становлення банківської системи України та її розвитку. Будь-які зміни у функціонуванні банківської системи впливають на всіх суб'єктів господарювання і можуть призвести до суспільно-економічної кризи. Зв'язок макроекономічного середовища та банківської системи є двостороннім, і, як показує історичний досвід України, він може бути як позитивним, так і негативним. Від моменту створення у 1991 р. банківська система в Україні пройшла колосальну трансформацію: сучасні українські банки є високотехнологічними, надають якісний клієнтський сервіс, родзинкою якого стало дистанційне обслуговування клієнтів за всіма банківськими продуктами. Так історично склалося, що економіка та банківська система України в основному розвивалися під впливом негативних економічно-політичних подій та показували свою адаптивність до змін макроекономічного середовища. Зроблено висновок, що у сучасних умовах військового стану, для мінімізації ризиків кризи ліквідності банківської системи та повноцінного відновлення посередницької функції в кредиті Національному банку України слід вдатися до цільового довгострокового рефінансування банківських установ під конкретні програми економічного розвитку.

Ключові слова: банківська система, кредит, фінансування, державна підтримка, розвиток, монетарна політика.

Buga M. Ya.,

marianna.buga@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-4044-0217,

Researcher ID: F-2597-2019,

Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

BANKING SYSTEM OF UKRAINE: ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT

Abstract. The Ukrainian economy, and with it the banking system, developed under the influence of political events in different historical periods. There is no single vision of the key periods of the development of the banking system of Ukraine, different authors define the important periods in their opinion, while the unification of the periods of development of the monetary and credit system is extremely important for forecasting macroeconomic indicators in the modern post-war period, taking into account the historical experience in stabilizing the economy in periods of economic crises that Ukraine was experiencing. Banks were and remain an important part of the economy of any country, as they play the role of a financial intermediary between business entities, influence every member of society and, with the effective economic policy of the country's government, balance the demand and supply of money, thereby providing a positive direction for the development of the country's macroeconomics. The purpose of writing this article was to study the development of monetary and credit relations of Ukraine and clarify the time intervals in the stages of formation of the banking system of Ukraine and its development. Any changes in the functioning of the banking system affect all business entities and may lead to a socio-economic crisis. The relationship between the macroeconomic environment and the banking system is two-way, and as the historical experience of Ukraine shows, it can be both positive and negative. Since its creation in 1991, the banking system in Ukraine has undergone a colossal transformation: modern Ukrainian banks are high-tech, provide high-quality customer service, the highlight of which is remote customer service for all

banking products. Historically, the economy and banking system of Ukraine mainly developed under the influence of negative economic and political events and showed their adaptability to changes in the macroeconomic environment. It was concluded that in the current conditions of martial law, in order to minimize the risks of a liquidity crisis in the banking system and fully re-establish the intermediary function of credit, the National Bank of Ukraine should undertake targeted long-term refinancing of banking institutions under specific programs of economic development.

Key words: banking system, credit, financing, state support, development, monetary policy.

JEL Classification: E50, E61, G21, O23

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-78-12>

Постановка проблеми. Банківська система України є достатньо молодого, оскільки фактично була створена в часи незалежності України, та від моменту свого становлення пройшла кілька етапів розвитку грошово-кредитної системи. Єдиного бачення ключових періодів розвитку банківської системи України немає, різні автори визначають важливі періоди на їх думку, тоді як уніфікація періодів розвитку грошово-кредитної системи є надзвичайно важливою для прогнозування макроекономічних показників у сучасний повоєнний період з урахуванням історичного досвіду у стабілізації економіки в періоди економічних криз, які переживала Україна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток грошово-кредитної системи України досліджували такі автори, як: Н. І. Гребеник [1], І. О. Лютий [7], Г. Т. Корчева [6], В. С. Стельмах [9], Н. С. Ситник, А. В. Стасишин, Н. З. Блашук-Девяткіна, Л. О. Петик [10] та інші.

На думку О. І. Лютого, початком формування банківської системи України є 1991-1992 рр. 02 жовтня 1991 р. НБУ почав перереєстрацію комерційних банків та перетворення державних спеціалізованих банків на комерційні. Саме в цей період частина державного галузевого капіталу банків поступово заміщається капіталом спільних та малих підприємств, і одночасно відбувається процес приватизації державного майна в банківській сфері. Автор виділяє чотири основні етапи формування банківської системи України: перший етап (1991-1992 рр.) – зміна капіталу з державного на приватний; другий етап (1992-1993 рр.) – створення невеликих приватних банків; третій етап (1994-1996 рр.) – впровадження системи регулювання банківської діяльності; четвертий етап (1996-1998 рр.) – запровадження національної валюти та стабілізація банківської системи [7].

Н. І. Гребеник основну увагу приділяє розвитку монетарної системи та виділяє лише три етапи розвитку грошово-кредитної системи України, а саме: перший етап – 1991-1995 рр.; другий етап – 1996-1999 рр.; третій етап – 2000-2006 рр. [1].

Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блашук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. виділяють вісім етапів формування банківської системи України [10].

Постановка завдання. Метою написання даної статті є дослідження розвитку грошово-кредитних відносин України та уточнення часових інтервалів

в етапах становлення банківської системи України та її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші комерційні банки в Україні почали створюватись у 1989 році на акціонерних та пайових засадах підприємствами або організаціями певних галузей економіки для вирішення питань фінансування своєї діяльності [9].

Новий виток розвитку банківської системи отримала після прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. та Закону “Про економічну самостійність України” 03 серпня 1990 р., де було вказано, що Україна на своїй території самостійно організовує грошовий обіг та створює власну банківську систему. Законом України “Про банки та банківську діяльність” від 20.03.1991 р. була створена дворівнева банківська система України, яка діє по сьогоднішній час. У період 1991-1992 рр. Національним банком України здійснювалася перереєстрація банків та зміна складу засновників, із яких виводилися міністерства, а в державних банках власниками акцій ставали працівники цих банків, окремі клієнти, а також великі промислові підприємства, доходи яких формували банківські капітали. Основними кредиторами ставали комерційні банки, які почали надавати кредити платоспроможним позичальникам на принципах платності та поверненості. Крім того, комерційні банки змінили підхід до забезпеченості кредиту. Якщо раніше кредити надавалися під забезпечення товарно-матеріальних цінностей та витрат виробництва без нотаріального посвідчення, то комерційні банки почали брати в забезпечення кредиту рухоме та нерухоме майно, поруку третіх осіб, страхові поліси та переуступку дебіторської заборгованості. Крім того, змінилися відносини позичальника та банківської установи, вони стали епізодичними, тобто виникали за потребою позичальника в кредитних ресурсах замість довгих і складних порядків кредитування підприємств окремих галузей. Основним видом кредитування стало кредитування поповнення обігових коштів [7].

У 1991 р. законами України “Про підприємства в Україні” та “Про цінні папери та фондову біржу” було легалізовано комерційний кредит. У 1993 р. Національний банк України затвердив Порядок проведення банками операцій з векселями, приведений у відповідність до Женевських конвенцій, що дозволяло надавати комерційні кредити з

оформленням векселя або без. Використання вексельних кредитів не набуло поширення через низку причин, таких як: відсутність вексельного законодавства, низька обізнаність банківських працівників і клієнтів у таких операціях. Комерційні банки в цей період працювали в умовах ресурсного голоду та покривали дефіцит кредитних ресурсів за рахунок позик у Національного банку та спеціалізованих банків, сплачуючи при цьому доволі високі відсотки, чим значно пошавили економіку України та сприяли розвитку грошового ринку. У 1993 р. Національний банк України ввів систему електронних платежів (СЕП), яка дала можливість банкам швидко проводити платежі на регіональному та міжрегіональному рівнях.

Гіперінфляція у 1993 р. призвела до знецінення капіталів комерційних банків та вкладів населення, які завжди були і залишаються основним джерелом формування кредитних ресурсів. Національний банк України розпочав впровадження жорсткої монетарної політики – ввів норми обов'язкового резервування, встановив максимальний розмір відсоткових ставок за кредитами та підвищував базові процентні ставки. Така жорстка спроба Національним банком України втрутитися в інфляційні процеси на фоні постійно зростаючих цін та збідніння населення призвела до обмеження кредитування бізнесу та повної зупинки споживчого кредитування населення. Крім того, Національний банк України в цих умовах постійно підвищував розмір мінімального статутного фонду банків, що в кінцевому результаті призвело до банкрутства ряду банківських установ. За два роки збанкрутувало 78 банків і ще 60 опинилося в стані прихованого банкрутства, що мало негативний вплив на економіку країни та бізнес в Україні, який потребував фінансових ресурсів для подальшого розвитку. Комерційні банки, засновані галузевими організаціями, вимушено змінювали своїх власників та потрапили до різних кланових угруповань. Це все призвело до монополізації кредитів у 1994 р. та зосередило їх у руках великих банків та обмежило доступ до банківських кредитів малому та середньому бізнесу, а рівень інфляції вплинув на строки кредитування в сторону їх зменшення [6].

Ще один момент в історії розвитку банківської системи тогочасної України – відсутність законодавчо врегульованої норми відповідальності за зловживання кредитами та нецільове використання коштів як зі сторони банків, так і зі сторони клієнтів. Положення про кредитування було затверджено Національним банком лише у 1995 р. В умовах економічної кризи банки почали інвестувати свої кредитні ресурси в облігації внутрішньої державної позики, що тоді, як і зараз, мали високу дохідність, та майже повністю відмовилися від кредитування реального сектору економіки, що тільки поглибило економічну кризу.

Для виходу з кризи 25 серпня 1996 р. Президент України підписав Указ “Про грошову реформу в Україні”, відповідно до якого вводилася в обіг гривня та її сота частина – копійка [1]. Курс до

долара на момент введення гривні становив 1,7:1, до купоно-карбованця– 1:100 000.

З 1996 р. поступово почало відновлюватися споживче кредитування на житлове будівництво, продаж товарів під виплату та на здобуття освіти, а після прийняття Закону України “Про кредитні спілки” у грудні 2001 р. таким спілкам, які до того часу діяли за Тимчасовим положенням, надавалося право не тільки надавати дрібні позики населенню, а й залучати депозити від своїх членів та інших установ і організацій, отримувати банківські кредити та бути засновниками місцевих кооперативних банків.

У 2001-2002 рр. Національний банк України послабив монетарну політику і налагодив співпрацю з урядом. Поступово відбулося пониження облікової ставки з 29 % річних до 10% річних, змінилася норма резервування з 17% до 14% річних. Крім того, використовуючи механізм рефінансування, операції на відкритому ринку з державними цінними паперами, Національний банк України підтримував ліквідність банківської системи для відновлення кредитних операцій, стимулюючи інвестиційну діяльність банків. Врахувавши досвід роботи банків у період кризи, Національний банк України посилив контроль за кредитною діяльністю банківських установ у частині моніторингу кредитних ризиків банків[1].

Після Помаранчевої революції 2004 р. до України почав заходити міжнародний капітал, а вже у 2005 р. тут з'явилася найбільша фінансова група світу BNP Paribas, яка придбала український банк Укрсиббанк, та австрійська група Raiffeisen, яка купила банк “Аваль”. У 2005-2008 рр. банки в Україні нерідко будувалися під продаж, власники яких тоді вважали, що іноземних інвесторів цікавлять банки з великою мережею філій. Таким чином тут з'явилися такі банківські групи, як Unicredit, Erste, OTP, PKO Bank Polski, Commerzbank, Swedbank та інші. Загалом після 2005 р. Україна відкрилася для іноземного капіталу. В той час в Україну зайшло понад 40 млрд доларів прямих інвестицій у фінансовий сектор та понад 60 млрд доларів у реальний сектор економіки. Банки розпочали активне кредитування населення, малого та середнього бізнесу як у національній, так і в іноземних валютах. Основними видами кредитування були автокредитування, іпотечне кредитування, кредитування на споживчі потреби для населення, інвестиційні кредити та кредити для бізнесу на поповнення обігових коштів [12].

Проте восени 2008 р. розпочалася світова фінансова криза, коренем якої стала іпотечна криза в США. Це виявилось серйозним випробуванням для фінансової системи не лише України, але й економік розвинених країн, від яких Україна залежала. Восени того ж року банківські установи України припинили кредитування, а кредитні портфелі в іноземних валютах у багатьох випадках ставали проблемними через різку девальвацію національної валюти [2]. Задля порятунку ситуації Національний банк та уряд розпочали довгострокову програму співпраці з МВФ, яка передбачала

мільярди кредитів на підтримку української економіки. Одночасно з тим Національний банк України забороняє кредитування у валюті юридичних осіб за умови відсутності у них валютної виручки, а банки розпочали рефінансування діючих валютних кредитів у національну валюту, що в умовах нестабільного валютного курсу дало можливість зменшити ризиковість кредитних портфелів банківських установ. Відносна стабілізація банківської системи відбулася до 2012 р.

Після анексії Криму та початку війни на Донбасі у 2014 р. в Україні знову розпочалась економічна криза, яка помітно зачепила банківську систему. Через активізацію військових дій та падіння ВВП прокотилася хвиля масових банкрутств. Так, було ліквідовано неплатоспроможні банки, які втратили ліквідність і їх акціонери не змогли підтримати банки додатковими надходженнями капіталу. Під ліквідацію потрапили такі великі банки, як “Дельта Банк”, “Надра” і “Фінанси та Кредит”. Загалом за результатами стрес-тестів, проведених Національним банком України, було виведено з ринку понад 80 банків [5]. Ті ж, які залишилися на ринку, за потребою отримували рефінансування у Національного банку України. За 2014 р. сума рефінансування становила понад 220 млрд грн. Крім того, регулятор викупив у банків державні облигації на суму понад 180 млрд грн. Україна переживала чергову девальвацію національної валюти.

Попри військові дії на Сході до 2018 р. Національному банку України вдалось врегулювати рівень інфляції, що позитивно вплинуло на макроекономічну стабільність. Так, до 2022 р. рівень облікової ставки становив 6% а середньорічні темпи приросту ВВП у період із 2018 по 2022 рр. склали 2,9% [13]. Стан фінансового ринку поступово відновився.

У 2022 р. війна росії проти України внесла колосальні зміни в банківську систему України. Це стосується не тільки знищених та вимушено зачинених банківських установ на тимчасово окупованих територіях України та територіях, де ведуться бойові дії, а й порушення макрофінансової стабільності в країні. Відтоді основне завдання держави – захист та збереження Суверенітету і фінансування військових витрат.

Бізнес у першу чергу відчув на собі негативний вплив війни. Невизначеність у бізнес-середовищі призвела до часткової або повної зупинки діяльності багатьох підприємств. Державна підтримка бізнесу стала і залишається важливим моментом у збереженні економічного розвитку держави.

Уряд запропонував підтримку бізнесу за трьома напрямками: перший – через релокацію підприємств; другий – через державну програму кредитування «5-7-9»; третій – через грантову програму «Робота».

Програма релокації здійснюється за підтримки Міністерства економіки в тісній співпраці з ОВА, полягає у перевезенні виробничих потужностей бізнесу у більш безпечні регіони України та є відкритою для всіх видів бізнесу. За даними

Мінекономіки, тільки за перший рік війни релоковано понад 800 підприємств та ще 760 відмовилися від релокації через деокупацію територій, де проводили діяльність [15].

Державна програма “Доступні кредити 5-7-9 %” не є новою, проте найбільшу популярність отримала саме під час війни, через те, що з початком війни частина банків припинила кредитувати бізнес за звичними для бізнесу кредитними продуктами. Основними учасниками програми «5-7-9» стали державні банки. Так, можна отримати кредит на інвестиційні цілі та поповнення обігових коштів під заставу рухомого, нерухомого майна або з покриттям державною гарантією до 80% в залежності від цілі кредитування. «5-7-9» стала популярною і через низьку відсоткову ставку кредитування. За цією програмою державна підтримка полягає у тому, що клієнт сплачує компенсаційну ставку, а уряд через Фонд розвитку підприємництва бере на себе зобов’язання відшкодувати банку різницю між компенсаційною ставкою та базовою ставкою, що розраховується як Індекс UIRD (три місяці) на дату кредитування плюс маржа банку від семи до одинадцяти пунктів залежно від сегмента Клієнта. За даними Фонду розвитку підприємництва, в межах програми станом на 01.03.2024 р. підписано 82,4 тис. кредитних угод на суму 280,9 млрд грн. Серед галузей економіки лідерами є: торгівля, сільське господарство та виробництво [14].

Українська банківська система впоралась із викликами в період війни. Більшість банків продовжують кредитувати та надавати якісні фінансові послуги бізнес- та роздрібним клієнтам. Проте попри успішну роботу в банківському секторі є ряд проблемних питань, основними з яких є: висока концентрація пільгових кредитів у портфелях державних банків; значна кількість проблемних активів; формування ресурсної бази банків відбувається в основному за рахунок коштів до запитання та короткострокових депозитів тощо.

На нашу думку, становлення та розвиток банківської системи України хронологічно відбувалися наступним чином:

- 1991-1993 рр. – початок формування банківської системи України та її розвиток у період політичної та економічної незалежності;
- 1994-1996 рр. – впровадження монетарних методів управління в банківській системі України;
- 1997-2000 рр. – функціонування банківської системи в умовах фінансово-економічної кризи;
- 2001-2008 рр. – розвиток банківської системи в умовах послаблення монетарної політики Національного банку України та надходження іноземного капіталу в банківський сектор;
- 2008-2012 рр. – функціонування банківської системи України в умовах світової фінансової кризи та відновлення стійкості;
- 2013-2022 рр. – масовий “банкопад” та відновлення макроекономічного середовища;
- 2022 р.-дотепер – функціонування банківської системи в період повномасштабної війни.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Як показав досвід,

особливо від початку повномасштабної війни росії проти України, банківська система нашої держави є стійкою та виконує свої прямі функції, а саме: створення грошей та регулювання грошової маси; стабілізаційну та посередницько-трансформаційну.

До 24 лютого 2022 р. основний фактор, що мав вплив на фінансову систему України, – це АТО, натомість станом на сьогодні таким фактором є повномасштабна війна, яка призвела до руйнування цивільної та критичної інфраструктури, обмеження реалізації виробленої продукції, проблеми з розвитком агропромислового комплексу через значну втрату родючих земель внаслідок бойових дій, вимушена міграція працездатного населення, що впливає на стійкість країни в фінансовому секторі та інвестиційну привабливість. Проте Україна гідно бореться з викликами сьогодення. Війна є важким періодом для прогнозування подальшого розвитку економіки, особливо за можливості як позитивного, так і негативного прогнозів. Основним із негативних очікувань у банківській системі станом на сьогодні є зростання короткостроковості депозитної бази на фоні зменшення обсягів депозитів, наслідком чого може стати криза ліквідності банківської системи. Позитивним моментом є збережене безперебійне розрахунково-касове обслуговування за рахунок високого рівня концентрації капіталу і банківських активів у власності держави. Для мінімізації ризиків кризи ліквідності банківської системи та повноцінного відновлення посередницької функції в кредиті Національному банку України слід вдатися до цільового довгострокового рефінансування банківських установ під конкретні програми економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребеник Н. І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики. Стаття перша. Становлення монетарної політики в незалежній Україні. *Вісник НБУ*. 2007. № 5. С. 12-22.
2. Деревська О. Б. Тенденції та перспективи розвитку банківської системи України. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 15. С. 26-31.
3. Дзюблюк О. В. Актуальні проблеми розвитку банківської системи України. *Банківська справа*. 2016. № 1. С. 4-5.
4. Зайцева Л. О. Банківська система України, стан, проблеми розвитку. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 283-284.
5. Крейдич І. М., Єрешко Ю. О., Товмасян В. Р. Сутність та економічна природа фінансової політики підприємства. *Економічний вісник НТУУ "КПІ"*. 2020. С. 17-33.
6. Корчева Г. Т. Особливості становлення та розвитку банківської системи України. *Економіка і прогнозування*. 2005. С. 95-96.
7. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки. К. : Атіка, 1999. С. 240.
8. Пурій Г. М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України. *Фінансовий простір*. 2017. № 3. С. 41-45.
9. Стельмах В. С. Національний банк України: перші десять років діяльності. *Вісник НБУ*. 2001. № 4. С. 2-5.
10. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Банківська система : навчальний посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 25-30.
11. Пурій Г. М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України. *Фінансовий простір*. 2017. № 3. С. 41-45.
12. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
13. Облікова ставка Національного банку України з 2001 по 2024. *Bankchart*. URL: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynk_a/nbu_discount_rate.
14. Інформація про результати державної програми "Доступні кредити 5-7-9%". *Фонд розвитку підприємництва*. URL: <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/>.
15. За рік війни в більш безпечні регіони релюковано 800 підприємств, - Тетяна Бережна. *Міністерство економіки України*. 02.03.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>.

REFERENCES

1. Hrebenyk, N. I. (2007), *Osnovni vikhy u formuvanni ta provedenni hroshovo-kredytnoi (monetarnoi) polityky*. Stattia persha. Stanovlennia monetarnoi polityky v nezalezhnij Ukraini, *Visnyk NBU*, № 5, s. 12-22.
2. Derevska, O. B. (2012), *Tendentsii ta perspektyvy rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy*, *Visnyk Universytetu bankivs'koi spravy Natsional'noho banku Ukrainy*, № 15, s. 26-31.
3. Dziubliuk, O. V. (2016), *Aktual'ni problemy rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy*, *Bankivs'ka sprava*, № 1, s. 4-5.
4. Zajtseva, L. O. (2018), *Bankivs'ka systema Ukrainy, stan, problemy rozvytku*, *Biznes Inform*, № 1, s. 283-284.
5. Krejdych, I. M., Yereshko, Yu. O. and Tovmasian, V. R. (2020), *Sutnist' ta ekonomichna pryroda finansovoi polityky pidpryiemstva*, *Ekonomichnyj visnyk NTUU "KPI"*, s. 17-33.
6. Korcheva, H. T. (2005), *Osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy*, *Ekonomika i prohnozuvannia*, s. 95-96.
7. Liutyj, I. O. (1999), *Hroshovo-kredytna polityka v umovakh perekhidnoi ekonomiky*, *Atika*, K., s. 240.
8. Purij, H. M. (2017), *Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy*, *Finansovyj prostir*, № 3, s. 41-45.

9. Stel'makh, V. S. (2001), Natsional'nyj bank Ukrainy: pershi desiat' rokov diial'nosti, *Visnyk NBU*, № 4, s. 2-5.

10. Sytnyk, N. S. Stasyshyn, A. V. Blaschuk-Deviatkina, N. Z. and Petyk, L. O. (2020), Bankivs'ka systema : navchal'nyj posibnyk / za zah. red. N. S. Sytnyk, LNU imeni Ivana Franka, L'viv, s. 25-30.

11. Purij, H. M. (2017), Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy, *Finansovyj prostir*, № 3, s. 41-45.

12. Ofitsijnyj sayt Natsional'noho banku Ukrainy, available at: <http://www.bank.gov.ua>.

13. Oblikova stavka Natsional'noho banku Ukrainy z 2001 po 2024. *Bankchart*, available at: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/nbu_discount_rate.

14. Informatsiia pro rezultaty derzhavnoi prohramy "Dostupni kredyty 5-7-9%". *Fond rozvytku pidpriemnytstva*, available at: <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/>.

15. Za rik vijny v bil'sh bezpechni rehiony relokovano 800 pidpriemstv, - Tetiana Berezhna. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. 02.03.2023, available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>.

Стаття надійшла до редакції 03 червня 2024 року